

Лариса Брюховецька

«НАЗВИ СВОЄ ІМ'Я»

Подружжя Хаїм і Злата у фільмі «Назви своє ім'я».
Режисер Сергій Буковський.

«Назви своє ім'я»
Автор сценарію і режисер —
Сергій Буковський
Оператори —
Роман Єлевський,
Володимир Кукоренчук
Звукорежисер — Ігор Барба
Монтажер — Антон Гойда
Продюсери —
Віктор Пінчук,
Стівен Спілберг
Виконавчі продюсери —
Марк Едвардс,
Вікторія Бондар

Фільм про Голокост в Україні поставив український режисер-документаліст Сергій Буковський на замовлення Фондації «Шоа» (США), фінансованої Стівеном Спілбергом. Наміри створити такий фільм підприємець Віктор Пінчук декларував ще кілька років тому. І от нарешті він з'явився, ставши сенсацією не тільки в українському кіно, а й у житті країни. Статус сенсації підкріпив приїзд на прем'єру, яка відбулась 18 жовтня в Міжнародному культурному центрі, Стівена Спілберга. Фінансуючи згадану фундацію й аналогічні документальні стрічки в різних європейських країнах, що пережили Голокост, він відвідує далеко не всі прем'єри. Рішення приїхати в Україну прийняв після перегляду фільму «Назви своє ім'я». На прем'єрі були представники всіх гілок влади — Президент України Віктор Ющенко, Голова Верховної Ради Олександр Мороз, Прем'єр-міністр Віктор Янукович та політичний і бізнесовий бомонд Києва.

Українські медіа, незважаючи на інформаційний бум докола цієї події, все-таки не усвідомили, що ж відбулося. Наступного дня після прем'єри, в газетці «15 минут», яку роздають в метро, можна було прочитати: «В Києві Стівен Спілберг привіз фільм, котрий продюсировав спільно з українським бізнесменом Віктором Пінчуком». І хоча далі ім'я режисера таки згадується, але від прочитаного складається враження, що фільм робили у США, звідки Спілберг його «привіз».

Насправді фільм український, тільки спирається на документальні матеріали потужного американського Фонду, який послідовно збирає свідчення очевидців Голокосту скрізь, де відбувалося масове знищення євреїв під час Другої світової війни. «Назви своє ім'я» не міг би з'явитися без цієї великої роботи кінодокументалістів, які знаходять очевидців і їхні свідчення записують на плівку. На прем'єрі згадувалось, що їх в Україні записано близько трьох тисяч. Із них Сергій Буковський відібрав близько

півтора десятка. До речі, кілька очевидців були присутні на прем'єрі й зал вшановував їх оплесками.

Але свідчення — це не фільм, який могла б сприймати аудиторія. Щоб цей масив людських трагедій сьогодні сприймався емоційно, щоб події минулого наблизились і ми змогли ними перейнятися — і потрібен режисер-документаліст. Потрібен автор.

Художні завдання такої складності вміють вирішувати українські кінодокументалісти. Візьмемо Олександра Ковалю, який наприкінці 1970-х у фільмі «Маланчине весілля» відштовхнувшись від довоєнної хроніки, на якій зафіксоване сільське весілля, розгорнув історію звичайної сільської жінки, яка уособлювала долю своїх ровесниць: чоловік гине на фронті, і як багато інших вдів, вона піднімала на ноги не тільки власних дітей, а й усю країну. Лаконічна інформація огорнута флером побутових подробиць, а головне — насичена незримою авторською присутністю. Фільм той отримав «Срібного голуба» на

престижному Лейпцігському МКФ. В українській документалістиці інтерес до звичайної людини сповідували також Ролан Сергієнко, Леонід Грабовський, Юрій Ткаченко, Павло Фаренюк, Мурат Мамедов та ін. Не були вони виконавцями, які обрану тему втілювали на екрані. Тут можна говорити про місію літописців, навіть про заступництво, а ще про зафіксовану на плівці незнищеність народного духу, адже в найтрагічніших подіях і долях автори знаходили вітальну силу, яка допомагала вистояти, вижити і продовжити рід.

На цій же естетичній і громадянській платформі сформувався і їхній молодший колега Сергій Буковський, чий прихід в кіно збігся з гласністю, коли можна було говорити правду не тільки про птахофабрику чи будинок для людей похилого віку, а й розкрити їхнє життя і «турботу» про них держави. Під час кризи кіновиробництва, коли кошти на документальне кіно країна майже перестала виділяти, режисер не зупинявся: не цурався роботи на телебаченні. Воно не поглинуло Буковського, навпаки, він зумів створити на студії «1+1» масштабний задум «Війна: український рахунок» – фільм про долю України в роки Другої світової війни, про людей, які виграли війну, а сьогодні майже всіма забуті. Зібраний матеріал – воєнна кінохроніка, раніше недоступні архіви і спогади учасників війни – продиктував широкий, масштабний погляд. Долі окремих людей склалася на екрані у вражаюче полотно. Все це автор пропустив через себе, прочитавши за кадром власний авторський текст. Фільм свідчив про творчу і громадянську зрілість і перспективність режисера – тож закономірно, що його було відзначено найвищою премією України – Шевченківською.

У роботі над фільмом «Назви своє ім'я» Сергій Буковський не пішов за напрацьованими шаблонами досить широко висвітленої у світовому кіно теми Голокосту (починаючи з фільму Ванди Якубовської «Останній етап», 1948, вона налічує тисячі назв).

Більшість з героїв фільму «Назви своє ім'я» – жертви Голокосту й ті, в чийх родини переховували євреїв, – були під час війни ще дітьми, але пам'ять їхня назавжди зберегла подробиці пережитого. Ще живі й ті, хто воювали і потрапили в полон. Окремі історії інакше як дивовижними назвати не можна, скажімо, спогад жінки, яка дитиною була серед тих, кого розстрілювали, але вціліла. Вона не може без сліз говорити, що відчувала, коли чоботи карателя стояли біля самої її голови, і як вона нечутно відповзла, коли він пішов. Багато про таке вже написано, розказано, але розповіді, що їх слухаємо, хапають за душу. Коли людина розповідає з усіма подробицями, вона знову переживає той страшний стрес, і стан цей передається глядачеві, змушує уявити все досить виразно.

Є у фільмі літнє подружжя Злата і Хаїм, які нічого не розповідають. Не через те, що забули про страждання в концтаборі, просто не хочуть порушити давно пережите. Єдине, що вони дозволили, – це знімати їх в інтер'єрах дуже скромного помешкання. На більше у них вже сил немає. Але те мовчання вражає більше, ніж слова.

Визначальним у фільмі є авторське начало. Вважається, що документ повинен промовляти сам за себе, без емоційних оцінок автора, але працювати над фільмом про такі трагедії й залишатися безстороннім не можна. Тому після вступних кадрів: закадрове звертання до чер-

гового свідка назвати ім'я своє по буквах (ці слова дали назву фільму, підкреслюючи цінність кожного людського життя), камера починає рухатися містом, можливо, це Воскресенський масив, а голос автора тим часом за кадром згадує про своє дитинство, школу, про те, що в часи СРСР про Голокост майже не говорилось, доводилося тільки щось чути про п'яту графу (в анкеті) та й усе. Це авторське сприйняття теми викликає довіру, формує атмосферу фільму. Атмосферу і настрій творять також і «необов'язкові» кадри чи епізоди – студентки-дівчата розшифровують і записують на комп'ютері спогади, які перед ними на екрані. Чи може бути цікавий технічний бік справи? Так, адже мимоволі автор втягує у фільм й цих учасників, а один момент викликав пожвавлення в глядачів. Це коли дівчину-розшифровувачку запитали, чи хотіла б вона бути єврейкою? У відповідь вона уточнила: «Коли? Тоді чи тепер?»

...Безлюдна вуличка, якою іде по воду якась жінка, щоб через якийсь час повернутися назад. Так само необов'язково виринають двері старого будинку з величезним навісним замком на дверях. Колись обжитий світ тепер німий і безлюдний. Як не погодитися зі Спілбергом, який на запитання, чим сподобався йому фільм, відповів «Сергій Буковський уміє наближати той далекий час». Нелегко було серед величезної маси матеріалу вибрати саме той, який найвиразніше розкрив би трагедію. Розказані історії вибудовуються на деталях, які не вигадати і які запам'ятовуються.

Після перегляду присутні в залі могли задати питання Спілбергу, Буковському, Пінчуку і Голові Фондації «Шоа». Більшість питань були доброзичливі, та прозвучала й претензія – чому у фільмі майже нічого немає про Бабин Яр? Сергій Буковський відповів, що записав спогади одного з тих, хто після розстрілів поливав трупи вапном, але режисер, за його словами, пощадив глядача. Насправді, Бабин Яр присутній як важливий акцент і одна із сюжетних ліній – це те, як автор фільму не зустрівся із письменником Віталієм Нахмановичем, який досліджує цю трагедію і сьогодні багато їздить по світу з виступами. Час від часу дзвонить телефон – у відповідь або автовідповідач, або голос дружини пояснює режисерові, що чоловіка немає вдома. І тільки у фіналі оператор знімає телефонну розмову Буковського з Нахмановичем. Розмовляє він по стільниковому телефону в підземному переході станції метро «Дорогожичі», розташованій поруч із пам'ятником жертвам Бабиного Яру. В розмові пролунала важлива думка про те, що в цьому переході не торгові точки мають бути, а музейні вітрини, які б нагадували сьогоdnішньому поколінню про цю трагедію.

Серед інших післяпрем'єрних запитань прозвучало і таке: «Чи не планує Віктор Пінчук профінансувати фільм про Голодомор в Україні?» Відповідь була обнадійлива: «Україна в ХХ столітті пережила три великі трагедії – Голодомор, Голокост і Чорнобиль. Про всі три потрібно зняти фільми. Один уже знято. Не виключено, що я стану інвестором і двох інших».

На прем'єрі фільму Сергія Буковського було задекларовано наміри широкого прокату, а також – найголовніше – зробити солідний тираж відеокопій і подарувати фільм усім школам в Україні. Аби якомога більше людей змогли переглянути його.